

Hemşirelik Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanımı ve Antibiyotik Kullanım Duyarlılığı

Mansur Seymen SEĞMENÖĞLU^{1*}

¹Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, 80000, Osmaniye

¹<https://orcid.org/0000-0003-2743-6245>

*Sorumlu yazar: mansurseghmenoglu@osmaniye.edu.tr

Araştırma Makalesi

Makale Tarihiçesi:

Geliş tarihi: 29.03.2022
Kabul tarihi: 26.05.2022
Online Yayınlanma: 18.07.2022

Anahtar Kelimeler:

Akılcı ilaç kullanımı
İlaç
Antibiyotik duyarlılığı
Antibiyotik
Hemşirelik öğrencisi

ÖZ

Bu makale, hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı ve antibiyotik kullanımına yönelik farkındalıklarını artırmaya, sağlıklı birey ve sağlıklı toplum hedefinin gerçekleşmesine katkı sunacaktır. Bu amaçla hemşirelik öğrencilerine bu konulardaki duyarlılıklarını ölçmek için anket uygulaması yapılmıştır. Çalışma Şubat-Mart 2022 tarihleri arasında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü öğrencilerinde yapılan tanımlayıcı tipte bir çalışmadır. Hemşirelik öğrencilerinin %57'si (n: 260) çalışmaya gönüllü katılmayı kabul etmiştir. Anket formunda öğrencilerin akılcı ilaç kullanımını davranış durumlarını ve antibiyotik grubu ilaç kullanma duyarlılıklarını ölçme ile ilgili 14 önerme sorusu yer almıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (ortalama, standart sapma, frekans dağılımları ve yüzdeleri) kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi. Hemşirelik öğrencileri akılcı ilaç kullanım davranışı olarak, %77,2'si doktora danışarak ilaç kullandığını, %96,4'ü antibiyotiklerin reçete ile verilmesinin gerektiğini, %64,3'ü ilaç kullanma talimatını okuduğunu ve %86,6'sı doktor/eczacının belirttiği zamanlarda ilacı aldığını belirtti. Hemşirelik öğrencilerinin antibiyotik kullanım duyarlılığı yönünden ise, %76,8'inin antibiyotiği doktorun belirttiği süre boyunca kullandığı, %94,5'inin antibiyotik kullanım zamanlarına dikkat ettiği ve %67'sinin de reçetelenmeyen antibiyotiği kullanmadığı belirlendi. Sonuç olarak, hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik davranışları ve antibiyotik kullanımı duyarlılığı yönünden farkındalıklarının iyi düzeyde olduğu görüldü.

Rational Drug Use and Antibiotic Use Sensitivity of Nursing Students

Research Article

Article History:

Received: 29.03.2022
Accepted: 26.05.2022
Published online: 18.07.2022

Keywords:

Rational drug use,
Drug
Antibiotic sensitivity
Antibiotic
Nursing student

ABSTRACT

This article will contribute to the awareness of nursing students about rational drug use and antibiotic use, and to the realization of the goal of healthy individuals and healthy society. For this purpose, a questionnaire was applied to nursing students to measure their sensitivity on these issues. The study is a descriptive study conducted on Osmaniye Korkut Ata University Faculty of Health Sciences Nursing Department students between February and March 2022. In the study, 57% (n: 260) of the nursing students agreed to participate voluntarily. In the questionnaire form, there were 14 propositional questions about measuring the rational drug use behavior of students and their sensitivity to antibiotic group drug use. Descriptive statistical methods (mean, standard deviation, frequency distributions and percentages) were used in the evaluation of the data. The statistical significance level was accepted as $p < 0.05$. According to the rational drug use behavior of nursing students, 77.2% of them used drugs in consultation with the doctor, 96.4% of them said that antibiotics should be given with a prescription, 64.3% of them

read the prospectus for use of drugs, and 86.6% stated that they took their medication at the times specified by the doctor/pharmacist. In terms of antibiotic use sensitivity of nursing students, it was determined that 76.8% used antibiotics for the period specified by the doctor, 94.5% paid attention to antibiotic use times, and 67% did not use non-prescription antibiotics. As a result, it was observed that the awareness of nursing students in terms of rational drug use behaviors and sensitivity to antibiotic use was at a good level.

To Cite: Seğmenoğlu MS. Hemşirelik Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanımı ve Antibiyotik Kullanım Duyarlılığı. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2022; 5(2): 958-963.

1. Giriş

İlaçlar, insan sağlığına ve esenliğine önemli bir katkıda bulunur; hastalıkların önlenmesi ve tedavisinde önemli bir noktadır (Sema ve ark., 2021). Akılcı ilaç kullanımı (AİK), “hastaların klinik ihtiyaçlarına uygun ilaçları, kendi bireysel gereksinimlerini karşılayan dozlarda, yeterli bir süre boyunca, kendilerine ve topluma en düşük maliyetle alması” olarak tanımlanır (WHO, 2002). AİK, hem bireylerin sosyo-kültürel ve ekonomik geçmişi hem de eğitim ve sağlık okuryazarlığı düzeyi ile ilgilidir. Sağlık okuryazarlığı, “bireyin sağlığını korumak ve sürdürmek için sağlık bilgilerine erişme, anlama ve kullanma yeteneği” olarak ifade edilir (Güner, 2021). Akılcı olmayan ilaç kullanımı ise, ilaçların yukarıdaki tanıma uygun olmayan şekilde kullanılmasıdır. Yaygın irrasyonel ilaç kullanım örnekleri arasında polieczacılık (hasta başına aşırı ilaç kullanımı), uygun olmayan antibiyotik kullanımı, aşırı enjeksiyon kullanımı, reçetelerin uygulanmaması ve reçete edilmemiş kendi kendine ilaç kullanımı yer alır (WHO, 2002; Özdamar ve Mutlu, 2021). Akılcı olmayan ilaç kullanımı, özellikle de gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere dünya çapında önemli bir halk sağlığı sorunu olarak devam etmektedir (Özdamar ve Mutlu, 2021). Dünya’da antibiyotikler en sık kullanılan ilaçlardır (Topal ve ark., 2015; Seğmenoğlu, 2021).

Antibiyotiklerin klinik kullanıma girmesi, 20. yüzyılın en büyük tıbbi atılımı olarak ifade edilmektedir (Katz ve Baltz, 2016). Antibiyotikler, bulaşıcı hastalıkları tedavi etmenin yanı sıra kanser tedavisi, organ nakli ve açık kalp ameliyatı da dahil olmak üzere birçok modern tıbbi prosedürü mümkün kıldı (Hutchings ve ark., 2019). Kullanılan antibiyotiğin etkin olması için hastada uygun kullanımı gereklidir. Uygun antibiyotik kullanımı; doğru tanı sonrasında, doğru etken maddenin; uygun dozda, uygun aralıklarla, uygun süre ve uygun yoldan verilmesi olarak tanımlanabilir (Seğmenoğlu, 2021). Antibiyotiklerin yanlış veya ampirik seçimi, aşırı ve gereksiz kullanımı, viral hastalıklarda kullanımı, tarım ve hayvancılıkta yoğun antibiyotik kullanımı, hijyen yetersizliği ve koruyucu tedbirlerin yetersizliği gibi durumlar antibiyotik direncine neden olurlar (Aksoy ve Hızal, 2020).

Geleceğin hemşiresi olacak öğrencilerin, hemşirelik yaparken hastalarına uygulayacakları bakım ve eğitim çalışmaları esnasında, bireylerin akılcı ilaç kullanımı ve antibiyotik kullanımına yönelik farkındalıklarını artırması, sağlıklı birey ve sağlıklı toplum hedefinin gerçekleşmesine katkı sunacaktır.

Bu çalışma, hemşirelik bölümünde öğrenim gören lisans öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı ve antibiyotik kullanım duyarlılığını ölçmek amacıyla yapılmıştır.

2. Materyal ve Metot

Çalışma Şubat-Mart 2022 tarihleri arasında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü öğrencilerinde yapılan tanımlayıcı tipte bir çalışmadır. Hemşirelik bölümünde 456 öğrenci eğitim görmekte olup %57'si (n: 260) çalışmaya gönüllü katılmayı kabul etmiştir. Veriler anket formu üzerinden elde edilmiş olup, anketin uygulandığı gün aktif olarak derse gelen öğrencilere uygulanmıştır. Anket uygulaması yaklaşık 5-10 dakikada tamamlanmıştır. Anket formunda öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı davranış durumlarını ve antibiyotik grubu ilaç kullanma duyarlılıklarını ölçme ile ilgili 14 önerme sorusu yer almıştır. Önermelerle, hemşirelik öğrencilerinin akıllı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ve hemşirelik öğrencilerinin antibiyotik kullanım duyarlılıkları hakkında, fikir edinilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın etik kurul izni; Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 25.02.2022 tarihli 2022/2/11 sayılı kararı ile alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler formu gönüllülük esasına dayalı olarak uyguladıklarını da formda belirtmişlerdir.

Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (ortalama, standart sapma, frekans dağılımları ve yüzdeleri) kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

3. Bulgular ve Tartışma

Bu çalışma hemşirelik bölümünde okuyan 260 öğrenci ile gerçekleştirildi. Araştırma kapsamında hemşirelik öğrencilerinin akıllı ilaç kullanımına ilişkin davranışları Tablo 1'de görülmektedir. Çalışmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %77,2'sinin doktora danışarak ilaç kullandığı, %64,3'ünün ilaç kullanma talimatını okuduğu, %86,6'sının doktor/eczacının belirttiği zaman diliminde ilacını aldığı, %77,6'sının doktor/eczacının belirttiği süre kadar ilacını kullandığı ve %96,4'ünün de antibiyotiklerin reçete ile verilmesini doğru bulduğunu belirtti (Tablo 1).

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinin AIK ilişkin davranışlarının dağılımı (n=260)

Önermeler	Evet	Evet %	Bazen/ Kararsız	Bazen/ Kararsız %	Hayır	Hayır %
Doktora danışmadan kullandığım ilaçlar vardır.	21	8,1	38	14,7	201	77,2
İlaç kullanmadan önce "ilaç kullanım talimatları"nı okurum.	167	64,3	83	31,9	10	3,8
İlaç kullanım talimatlarını birebir uygularım.	144	55,3	88	33,9	28	10,8
İlaçları doktor/eczacının belirttiği zamanlarda alırım.	226	86,9	34	13,1	0	0
İlaçları doktor/eczacının belirttiği süre kadar kullanırım.	202	77,6	57	22	1	0,4
Antibiyotiklerin reçete ile verilmesini doğru buluyorum.	251	96,4	6	2,4	3	1,2

Çalışmada yer alan öğrencilerin %77,2'si doktora danışarak ilaç kullanmaktadır. Farklı bir hemşirelik öğrenci çalışmasında bu oran %80,8 olarak ifade edilmiştir (Yıldırım ve ark., 2021). Ekenler ve Koçoğlu (2016)'da aile sağlığı merkezine gelen vatandaşlarla yaptıkları çalışmada %22,7'lük bir kesimin doktora

danışarak ilaç kullandığını belirtmişlerdir. Farklı bir sağlık kuruluşuna gelen hastalar üzerine yapılan başka bir çalışmada da hastaların %74'lük bir kesimi doktora danışarak ilaç kullanmaktadır (Yapıcı ve ark., 2011). Çalışmada ve Yıldırım ve ark. (2021) çalışmalarında hemşirelik öğrencilerinin doktora danışarak ilaç kullanımında bulunmaları AİK farkındalığı için son derece önemlidir.

Çalışmada öğrencilerin ilaç kullanım talimatlarını okuma oranı %64,3, talimatları uygulama oranı ise %55,3'tür. Kütahya'da üniversite öğrencilerine yapılan bir çalışmada ilaç talimatlarını okuma oranını %62,9 olarak belirtmişlerdir (Özyiğit ve Arıkan, 2015). Yapıcı ve ark. (2011)'da sağlık kuruluşuna gelen hastalar üzerine yaptığı çalışmada ilaç kullanım talimatını %73,3'lük bir kesimin okuduğunu ve ayrıca düzenli olarak ilaç kullananların kullanmayanlara göre daha az talimatları okuduklarını ifade etmişlerdir. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada ilaç kullanım talimatını okuma olayını erkekler %53, kız öğrenciler %75,6 oranında gerçekleştirdiğini belirtmişlerdir (Yıldırım ve ark., 2021). Kız öğrencilerin ve düzenli ilaç kullanmayıp sağlık merkezine tedavi amacıyla gelen hastaların, yazılan ilaçla ilgili bilgi sahibi olmak için, kullanım talimatlarını okumaya daha meyilli oldukları görülmektedir.

Antibiyotiklerin lüzumundan fazla reçete edilmesi, reçetesiz alınabilmeleri ve tedavi dışı kullanılmaları, enfeksiyonla mücadelede en önemli silah olan, antibiyotiklere direnci arttırmakta ve dirençli bakteri suşlarının meydana gelmesine neden olmaktadır (Pasberg-Gauhl, 2014; Atila ve Barışık, 2017; Seğmenoglu, 2021). Bu nedenle antibiyotiklerin reçete ile verilmesi en önemli antibiyotiğin etkililiğini koruma yollarından biridir. Çalışmada öğrencilerin %96,4 ile antibiyotiğin reçetelenmesi yönünde fikir beyan etmeleri de AİK farkındalığı yönünden önemli bir göstergedir.

Araştırma kapsamında hemşirelik öğrencilerinin antibiyotik kullanım duyarlılığına ilişkin davranışları Tablo 2'de görülmektedir. Öğrencilerin %76,8'inin antibiyotiği doktorun belirttiği süre boyunca kullandığı, %94,5'inin antibiyotik kullanım zamanlarına dikkat ettiği, %67'sinin doktorun yazmadığı antibiyotiği kullanmadığı ve %76'sının da kullandığı antibiyotiği çevresine tavsiye etmediği belirlendi (Tablo 2).

Tablo 2. Hemşirelik öğrencilerinin antibiyotik kullanım duyarlılığı dağılımı (n=260)

Önermeler	Evet	Evet %	Bazen/ Kararsız	Bazen/ Kararsız %	Hayır	Hayır %
Antibiyotiği doktorun belirttiği süre boyunca kullanırım.	200	76,8	47	18	13	5,2
Antibiyotiği kullanırken ilaç alım zamanlarına dikkat ederim.	246	94,5	14	5,5	0	0
Antibiyotiği, doktorun belirttiği süreden önce, rahatsızlığım bittiğinde bırakırım.	34	13,1	42	16,2	184	70,7
Antibiyotiği doktor yazsa da kolay kolay kullanmam.	17	6,5	78	30	165	63,5
Rahatsızlandığımda, doktora danışmadan, bulduğum antibiyotiği kullanmaya başlarım.	10	3,8	25	9,6	225	86,6
Bitkisel ürünleri antibiyotik yerine kullanılabirim.	22	8,5	61	23,4	177	68,1
Doktorun aynı etken maddeli antibiyotiklerden "yerli üretim" olanını bana reçetelemesini isterim.	36	13,8	97	37,2	127	49
Çevremde rahatsızlığımı bildiğim insanlara kullandığım antibiyotiği tavsiye ederim.	6	2,4	56	21,6	198	76

Çalışmada öğrencilerin %94,5'u antibiyotiği alım zamanlarına dikkat ederken, %76,8'i de doktorun belirttiği süre boyunca antibiyotiği kullanmakta ve %86,6'sı doktora danışarak antibiyotik kullanmaktadır. Aynı çalışmada AİK davranışları ile antibiyotik kullanma duyarlılığını karşılaştırdığımızda, öğrencilerin AİK davranışları ne kadar yüksek olsa da, antibiyotiği doktora danışarak kullanım davranışları ve antibiyotiği doktor/eczacının belirttiği zamanında kullanım düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Sağlık merkezine gelen hastalar üzerine yapılan bir çalışmada hastaların %84,4'ünün doktora danışarak antibiyotik kullanma eğilimde olduğu belirtilmiştir (Ekenler ve Koçoğlu, 2016). Üniversite öğrencileri üzerine yapılan farklı bir çalışmada öğrencilerin %67,8'i hekim önerisi doğrultusunda antibiyotik kullanma eğiliminde olduğu ifade edilmiştir (Özyiğit ve Arıkan, 2015). Çalışmamızda yer alan öğrencilerin sağlık alanında olması, antibiyotiğe ulaşma ve kullanma farkındalıklarına olumlu katkı yaptığı görülmektedir.

Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin %70,7'si rahatsızlığı bitmesine rağmen antibiyotiğe devam ederek, %68,1'i antibiyotik yerine bitkisel ürünleri tercih etmeyerek ve ayrıca antibiyotiği çevrelerinde rahatsızlıklarını bildikleri insanlara önermeyerek (%76), antibiyotik kullanım duyarlılığı yönünden olgun davranışlar sergilediği tespit edilmiştir.

4. Sonuç

Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik davranışları ve antibiyotik kullanımı konusunda duyarlılıkları incelendiğinde, AİK ve antibiyotik kullanım duyarlılığı yönünden farkındalıklarının iyi düzeyde olduğu görüldü. Hemşirelik öğrencilerinin bu düzeyini korumak ve daha ileri taşıyabilmek için, öğrencilerin farkındalık eğitimleri artırılmalı ve bu eğitimlerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Teşekkür

Lisans ders eğitimi ve öğretimi esnasında kısa bir süre de olsa anket uygulamasına destek olan Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nin değerli akademisyenlerine teşekkür ederim.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazar makaleye %100 oranında katkı sağlamış olduğunu beyan eder.

Kaynakça

- Aksoy A., Hızal ÖG. Antibiyotikler ve antibiyotik direnci. Erişkin hastada antibiyotik kullanımına akılcı yaklaşım. T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu Akılcı İlaç Kullanımı Dairesi, Ankara. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1188, 2020. ISBN: 978-975-590-796-3.
- Atıla D., Barışık V. Akılcı antibiyotik kullanımı. Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi 2017; 9: 3.

- Ekenler Ş., Koçoğlu D. Bireylerin akılcı ilaç kullanımıyla ilgili bilgi ve uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2016; 3(3): 44-55.
- Güner TA. Effect of education on rational drug use and health literacy in people with diabetes mellitus. Cukurova Med J 2021; 46(1): 240-247.
- Hutchings M., Truman AW., Wilkinson B. Antibiotics: past, present and future. Current Opinion in Microbiology 2019; 51: 72–80.
- Katz L., Baltz RH. Natural product discovery: past, present, and future. J Ind Microbiol Biotechnol 2016; 43: 155-176.
- Özdamar EN., Mutlu HH. Evaluation of the rational drug use by using the World Health Organization core prescribing indicators at the obesity outpatient clinic of a tertiary care hospital. Ege Journal of Medicine 2021; 60(1): 13-19.
- Özyiğit F., Arıkan İ. Kütahya ilinde üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı hakkında bilgi, tutum ve davranışları. Bozok Tıp Derg 2015; 5(1): 47-52.
- Pasberg-Gauhl C. A need for new generation antibiotics against MRSA resistant bacteria. Drug Discovery Today: Technologies, Drug resistance 2014; 11.
- Seğmenoğlu MS. Antibiyotiklere güncel yaklaşım. Temel Tıp ve Klinik Uygulamalar. Bölüm 6, İksad Publishing House 2021; 111-133. ISBN: 978-625-7562-51-5.
- Sema FD., Asres ED., Wubeshet HD. Evaluation of rational use of medicine using WHO/INRUD core drug use indicators at Teda and Azezo Health Centers, Gondar Town, Northwest Ethiopia. Integrated Pharmacy Research and Practice 2021; 10: 51–63.
- World Health Organization. Promoting rational use of medicines: Core components. Geneva: World Health Organization; 2002.
- Yapıcı G., Balıkçı S., Uđur Ö. Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvuranların ilaç kullanımı konusundaki tutum ve davranışları. Dicle Tıp Derg 2011; 38(4): 458-465.
- Yıldırım ÖÖ., Korkmaz M., Avcı İA. Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarının incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 2021; 5(2): 251-260.